

ŚLAWOMIR DRYJA • STANISŁAW ŚLAWIŃSKI

POSESJA PRZY ULICY KRAKOWSKIEJ POD NUMEREM 30 NA KRAKOWSKIM KAZIMIERZU

Ponowne przedstawienie
problematyki historycznej
oraz rekonstrukcja zabudowy
(od XVI do XVIII wieku)

**POSESJA
PRZY ULICY KRAKOWSKIEJ
POD NUMEREM 30
NA KRAKOWSKIM
KAZIMIERZU**

**STUDIA HISTORICA
RES GESTAS CIVITATIS CASIMIRIENSIS
ILLUSTRANTIA**

**SERIA POD REDAKCJĄ
DR. HAB. SŁAWOMIRA DRYI I SEBASTIANA STAŃCZYKA**

SŁAWOMIR DRYJA • STANISŁAW SŁAWIŃSKI

**POSESJA
PRZY ULICY KRAKOWSKIEJ
POD NUMEREM 30
NA KRAKOWSKIM
KAZIMIERZU**

*Ponowne przedstawienie
problematyki historycznej
oraz rekonstrukcja zabudowy
(od XVI do XVIII wieku)*

Kraków 2023

Sławomir Dryja
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
✉ <https://orcid.org/0000-0001-5359-3397>
✉ slawomir.dryja@upjp2.edu.pl

Stanisław Sławiński
Pracownia Konserwacji Zabytków „Arkona”

© Copyright by Sławomir Dryja & Stanisław Sławiński, 2023

RECENZENT
dr Marcin Gadocha

OPRACOWANIE REDAKCYJNE
Dorota Illnicka

PROJEKT OKŁADKI
Marta Jaszczuk

ISBN 978-83-8138-678-4 (druk)
ISBN 978-83-8138-679-1 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381386791>

Publikacja dofinansowana z subwencji dla Uniwersytetu Papieskiego
Jana Pawła II w Krakowie przyznanej w roku 2021

Na okładce wykorzystano rycinę przedstawiającą Kraków i okolice, zamieszczoną w publikacji Gabriela Bodenehra *Curioses Staats und Kriegs Theatrum in Polen, durch unterschiedliche geographische, topographische und historische Land-Carten, Grundrisse und Prospect, Augspurg* [po 1724], domena publiczna

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

7	Wstęp
9	Dzieje posesji
17	Krakowska nr 30
39	Budowa południowego muru granicznego
49	Budowa północnego muru granicznego
79	Krakowska nr 32
91	Kamienica narożna, przyrynkowa oraz wydzielona później z jej zaplecza posesja Krakowska nr 34
107	Produkcja słodu i piwa na terenie posesji nr 30
111	Podsumowanie
119	Bibliografia
125	Wykaz ilustracji
131	Indeks osobowy
135	Summary

Wstęp

W niniejszej książce zajmujemy się tematyką posesji przy ulicy Krakowskiej pod numerem 30 na krakowskim Kazimierzu. Pierwszy etap prac podsumowaliśmy w artykule z 2017 roku¹, napisanym na podstawie badań podjętych w terenie² oraz kwerendy archiwalnej w aktach miasta Kazimierza znajdujących się w Archiwum Narodowym w Krakowie³. W latach 2018-2019 znacznie poszerzyliśmy kwerendę, co pozwoliło nam zweryfikować poprzednie ustalenia i rekonstrukcje, a przede wszystkim przesunąć na późniejsze lata datowanie murów kamienicy sprzed budowy dzisiejszego, modernistycznego domu⁴. Poniżej odnosimy się do tez naszego poprzedniego artykułu, uzupełniając je w sposób znaczący o nowe dane. W nowej kwerendzie należy podkreślić rzadko spotykane w zapiskach źródłowych bogactwo szczegółów, z którego wynikała możliwość dokładnego datowania powstawania poszczególnych partii murów kamienicy⁵.

¹ S. Dryja, S. Sławiński, *Kamienica przy ul. Krakowskiej pod nr 30 na krakowskim Kazimierzu – jej historia i rekonstrukcja*, w. XVI i XVII, *działalność piwowarska w okresie świetności domu*, „Studia Sandomierskie. Teologia, filozofia, historia” Vol. 24, 2017, s. 79-107.

² Badania architektoniczne wykonane przez Sławomira Dryję, Stanisława Sławińskiego i Dorotę Rozbicką.

³ Kwerenda Sławomira Dryi i Stanisława Sławińskiego.

⁴ Przeprowadzenie kwerendy, stosunkowo szybkiej i bardzo owocnej, było możliwe dzięki udostępnieniu w Internecie przez Archiwum Narodowe w Krakowie materiałów archiwalnych dotyczących miasta Kazimierza pod Krakowem. Należy przy tym zaznaczyć, że są to wielostronicowe księgi bez indeksów.

⁵ Chodzi nam o specyficzne dla Krakowa i Kazimierza materiały archiwalne, w tym szczególnie protokoły spisywane przez urzędników miejskich w sprawach sporów o mury graniczne oraz opisy inwentarzowe domów.

Dodajmy, że podobnie dokładne rozwarstwienie murów, ale bez precyzyjnego ich datowania, byłoby możliwe w przypadku pełnej dostępności ich wątków i węzłów, co w warunkach badań prowadzonych w trakcie niedawnego remontu nie było możliwe.

Posesja, którą się zajmujemy, znajduje się w bloku zabudowy zamkniętym od północy ulicą Józefa, od południa placem Wolnica, od wschodu ulicą Bożego Ciała, a od zachodu ulicą Krakowską (il. 1-2, 4⁶). Jest to czworokątna, nieregularna parcela, wydłużona na osi wschód–zachód. Kamienicę uformowano ostatecznie na początku XX wieku. Budynek jest czterokondygnacyjny, o układzie trzytraktowym. Starsze partie murów i fragmenty sklepień występują w piwnicach, a do wysokości nieco powyżej pierwszego piętra zachowana jest stara substancja murów granicznych.

⁶ Ilustracje zostały zamieszczone po stronie 124, a ich wykaz wraz z omówieniem na s. 125-130.

Dzieje posesji

Teren dzisiejszego Kazimierza był początkowo częścią gruntów Krakowa⁷. Odrębne miasto Kazimierz egzystowało natomiast w oparciu o przywilej lokacyjny z dnia 27 lutego 1335 roku, wydany przez króla Kazimierza Wielkiego⁸. W roku 1340 dołączono do Kazimierza centrum osadnicze wsi Bawół, a w 1369 roku zakończono opasywanie miasta murem⁹. Jerzy Wyrozumski stwierdza: „Urbanistyczne założenie Kazimierza powstało niewątpliwie po roku 1340, a więc po przekazaniu miastu przez króla wsi Bawół”¹⁰. Pomimo ambitnych planów nowe miasto nie stanowiło konkurencji dla niemal 80 lat wcześniej lokowanego Krakowa, stając się „satelitą” wzmacniającą rangę stolicy¹¹. Centrum Kazimierza wyznaczał prostokątny Rynek Wielki¹², z którego wykrojono później dzisiejszy, znacznie mniejszy plac Wolnica. Jego kształt jest efektem przemian z końca XVIII i z pierwszej połowy XIX wieku, będących następstwem zniszczeń wojennych i upadku miasta. Z główną osią komunikacyjną założenia

⁷ K. Bąkowski, *Historia miasta Kazimierza pod Krakowem do XVI wieku*, [w:] *Józefa Czecha Kalendarz Krakowski na rok 1903*, Kraków 1903, s. 33.

⁸ Dane historyczne o mieście wg: B. Krasnowolski, *Ulice i place krakowskiego Kazimierza. Z dziejów Chrześcijan i Żydów w Polsce*, Kraków 1992.

⁹ *Idem*, *Lokacyjne układy urbanistyczne na obszarze ziemi krakowskiej w XIII i XIV wieku*, cz. 2: *Katalog lokacyjnych układów urbanistycznych*, Kraków 2004, s. 89, *Prace Monograficzne – Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*, nr 386.

¹⁰ J. Wyrozumski, *Kraków do schyłku wieków średnich*, Kraków 1992, s. 246, *Dzieje Krakowa*, t. 1.

¹¹ O takiej randze miasta pisze już K. Bąkowski, *op. cit.*, s. 52.

¹² Taka nazwa występuje w licznych zapiskach źródłowych z wieków XVI-XVIII.

(północ–południe) pokryły się ulice Krakowska (od płn.) i Solna (Wielicka – od płd.), dzisiaj złączone w jedną ulicę Krakowską¹³, dawniej zaś połączone traktem poprowadzonym pomiędzy handlową zabudową Rynku¹⁴. Obecnie temu łącznikowi odpowiada zachodnia partia placu Wolnica. Najnowszej rekonstrukcji zasięgu pierwotnego Rynku (prostokątnego¹⁵) dokonał Bogusław Krasnowolski¹⁶. Zbliżoną do pierwotnej, nieco przesuniętą w głąb Rynku linię regulacyjną zachowała północna pierzeja placu Wolnica. Jest ona kontynuowana w ulicy Węglowej, gdzie odkryto, iż dziewiętnastowieczne elewacje stanęły na zewnętrznych murach piwnic podcieni, z reguły późniejszych od domów¹⁷, a więc w miejscu podcieniowych fasad niektórych kamienic. Być może podobnie ukształtowano dzisiejszą pierzeję placu Wolnica¹⁸. Częściowo zachowana jest też pierzeja wschodnia, zapewne utrzymana w linii pierwotnej. Od południa natomiast powiększono, w kierunku północnym, jeden z dwóch przyrynkowych bloków zabudowy, stara linia pierzei wy-

¹³ Dane o ulicy Krakowskiej wg: B. Krasnowolski, *Ulice i place krakowskiego Kazimierza...*, s. 80-82, 90-101.

¹⁴ *Ibidem*, s. 80-81.

¹⁵ Wydłużonego na osi wschód–zachód.

¹⁶ Dane o Rynku wg: *ibidem*, s. 168-176.

¹⁷ S. Świszczowski, *Założenie i rozwój miasta Kazimierza*, „Biuletyn Krakowski” Vol. 3, 1961, s. 42. Ustawienie klasycystycznej elewacji kamienicy w pierzei, przesuniętej nieco w kierunku południowym (zabudowa przedproża lub podcienia), potwierdzono w opracowaniu konserwatorskim z ubiegłego wieku, zob.: D. Czapczyńska, W. Komorowski, M. Łukacz, *Ekspertyza konserwatorska. Budynek przy ul. Krakowskiej 29 / Węglowa 1, 1a, t. 1-3*, Miejskie Biuro Projektów, 1981. Pogląd podtrzymano w: B. Krasnowolski, *Układ przestrzenny krakowskiego Kazimierza w wieku XIV*, „Rocznik Krakowski” Vol. 54, 1988, s. 34. Potwierdzono w: D. Rozbicka, S. Sławiński, D. Szostak, *Badania architektoniczne i opracowanie historyczne, [w:] Adaptacja budynku przy ul. Krakowskiej 29 i Węglowej nr 1, 1A, na potrzeby funkcjonalno-użytkowe planowanej Biblioteki Kraków, Pracownie Konserwacji Zabytków „ARKONA” Sp. z o. o., Kraków 2017.*

¹⁸ Aby odpowiedzieć na to pytanie, należałoby przebadać piwnice domów północnej pierzei placu Wolnica, jak i wykonać odpowiednie kwerendy źródłowe.

stępuje natomiast w dzisiejszym wschodnim odcinku ulicy Skawińskiej, gdzie podcienia po prostu zniesiono, co oznacza powrót do pierwotnej linii regulacyjnej. Pierzeja zachodnia (po założeniu w obrębie Rynku nowego bloku zabudowy) weszła w pierzeję ulicy Augustiańskiej. Nie do końca dla nas zrozumiały opis działek i zabudowy miasta, w tym Rynku, zawarty jest w spisach podatku, zwanego szosem, z lat 1385-1387 i 1390¹⁹.

Inną koncepcję rekonstrukcji pierwotnego obrysu Rynku przedstawił nieco wcześniej Janusz Bogdanowski. Przyjął on kształt Rynku zbliżony do rekonstrukcji Stefana Świszczowskiego²⁰ oraz Marii Borowiejskiej-Birkenmajerowej²¹, powtarzając tezę o starszym kwadratowym Rynku i jego przekształceniu w prostokątny w wieku XVI. W średniowieczu Rynek miał sięgać od południowej pierzei dzisiejszej ulicy Skawińskiej do ulicy Skątecznej, a więc w przybliżeniu do linii granicznej pomiędzy dwoma domami znajdującymi się niegdyś na posesji Krakowska nr 28²². W wiekach XVI i XVII Rynek pomniejszono, kształtując wspomnianą wyżej północną pierzeję Wolnicy²³.

Pozostajemy jednak przy koncepcji Bogusława Krasnowolskiego – jako najbardziej wiarygodnej. Blok, w którym znajduje się omawiana

¹⁹ Zob.: S. Kutrzeba, *Ludność i majątek Kazimierza w końcu XIV stulecia*, „Rocznik Krakowski” Vol. 3, 1900, s. 186; zob. też: *Księgi radzieckie kazimierskie 1369-1381 i 1385-1402. Acta consularia casimieriensia 1369-1381 et 1385-1402*, wyd. A. Chmiel, Kraków 1932, *Wydawnictwa Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa*, 2. Musimy opamiętać, że poszczególne domy spisane w wieku XIV trudno, lub wręcz nie sposób, jest identyfikować z dzisiejszymi posesjami.

²⁰ S. Świszczowski, *Założenie i rozwój...*, s. 42; idem, *Miasto Kazimierz pod Krakowem*, Kraków 1981, s. 63-65, *Cracoviana. Seria 1. Zabytki* 1981.

²¹ M. Borowiejska-Birkenmajerowa, *Kształt średniowiecznego Krakowa*, Kraków 1975, s. 160, *Cracoviana. Seria 1. Zabytki*.

²² Granica ustalona w terenie wg: badania archeologiczno-architektoniczne Katarzyna Schejbal-Dereń i Marek Dereń, przy współpracy Stanisława Sławińskiego i Małgorzaty Mamicy; zob. też poniżej domniemania Krasnowolskiego o wschodnim przedłużeniu ulicy Skątecznej.

²³ J. Bogdanowski, *Problemy metodologiczne rewaloryzacji urbanistyczno-krajozawowej miasta zabytkowego na przykładzie Kazimierza Krakowskiego*, Warszawa 1985, s. 23, 25, plany: 1, 2, *Studia i Materiały – Pracownie Konserwacji Zabytków*.

posesja, zachował swoje pierwotne granice zewnętrzne²⁴, przy czym w jego miejscu występowały początkowo dwa bloki, w tym mniejszy przyrynkowy, zorganizowany jako jeden rząd działek²⁵: „Południowa część [bloku] zajęta była przez działki przyrynkowe, ujęte na zapleczu uliczką, biegnącą ku kościołowi Bożego Ciała w przedłużeniu dzisiejszej ulicy Skalecznej; uliczka ta pozbawiona poważniejszego znaczenia nie przetrwała długo i najpóźniej w połowie w. XV została zabudowana”²⁶. Oznaczało to scalenie w jeden duży blok dwóch dawnych, pamiętających lokację miasta²⁷. Dla nas wschodni odcinek wspomnianej ulicy (zajęty przez jeden z domów dzisiejszej posesji Krakowska nr 28 oraz realność Bożego Ciała 27) jest szczególnie ważny. Wyznaczał bowiem północną granicę dzisiejszej parceli Krakowska nr 30, a wcześniej tylne granice działek przyrynkowych, z których wtórnym podziałem poprzecznym wydzielono posesje przy ulicy Krakowskiej o nr. 30-34²⁸.

Nie sposób dzisiaj związać z omawianą posesją zapisek z wieków średnich. To samo odnosi się do domów sąsiednich. Natomiast dla zrozumienia przekazów źródłowych z wieków XVI-XVIII konieczne jest przeprowadzenie rekonstrukcji podziału własności, przynajmniej w części pierzei wschodniej ulicy Krakowskiej. Jak już wspomniano, posesje te ukształtowano w ramach pierwotnego

²⁴ B. Krasnowolski, *Ulice i place krakowskiego Kazimierza...*, s. 37-42, 63.

²⁵ Zob.: Kraków, red. Z. Noga, Kraków 2007, plan 4.17, *Atlas historyczny miast polskich*, t. 5: Małopolska. z. 1.

²⁶ B. Krasnowolski, *Ulice i place krakowskiego Kazimierza...*, s. 38. Dzisiejsza ulica Skaleczna pod koniec wieku XIV składała się z dwóch odcinków – ulicy św. Stanisława i ulicy św. Katarzyny, zob.: *ibidem*, s. 131-132; *Księgi radzieckie kazimierskie...*, s. 165, 184, 202, 253-254; ulica św. Stanisława wzmiankowana jest wcześniej – w 1369 oraz 1377 roku – zob. *ibidem*, s. 14, 88. W roku 1420 wzmiankowana jest ulica Scaleczska, a w roku 1425 dwukrotnie ulica Scalska, zob.: *Acta scabinalia casimiriensia 1407-1427*, wyd. B. Wyrózum ska, Kraków 1996, s. 274, nr 2285; s. 381, nr 2906; s. 392, nr 2986, *Fontes Cracovienses*, 4. Domniemane wschodnie przedłużenie ulicy, dochodzące do ulicy Bożego Ciała, jak dotąd nie jest potwierdzone materiałami archiwalnymi.

²⁷ Zob.: Kraków, plan 4.18.

²⁸ Zob. B. Krasnowolski, *Ulice i place krakowskiego Kazimierza...*, s. 100-101.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

ARCHIWUM NARODOWE W KRAKOWIE (ANK)

Archiwum Wolnego Miasta Krakowa:

– rkps WMK Hip. 11.

Akta miasta Krakowa

– Regesta ternariorum civitatis Crac.: rkps 2369, 2377.

Archiwum miasta Kazimierza pod Krakowem

- Księgi radzieckie główne (indukty). Inskrypcje i sprawy sporne (inscriptions, controversiae): rkps K 11, s. 924-935; rkps K 12, s. 514-515, 541-544, 557-558, 656, 737-738, 775; rkps K 14, s. 570-571; rkps K 15, s. 549; rkps K 16, s. 339, 451; rkps K 17, s. 887-888; rkps K 18, s. 107, 439; rkps K 19, s. 119, 214, 837-838; rkps K 21, s. 817-818; rkps K 22, s. 19-20, 48-49, 743-744, 775-776, 794, 908-909; rkps K 23, s. 701-705; rkps K 24, s. 512, 717-719; rkps K 25, s. 33-34, 419, 618; rkps K 27, s. 163, 446-447, 449-450; rkps K 28, s. 549-553; rkps K 29, s. 115-116, 1076; rkps K 30, s. 596-598; rkps K 31, s. 1047-1048; rkps K 37, s. 732-733, 757, 1003-1005, 1026; rkps K 38, s. 133, 173-174, 205-206, 226-227, 245-246, 265-268, 537, 684-685, 689; rkps K 39, s. 392-393, 452-453; rkps K 40, s. 219-222, 278-279, 884; rkps, K 42, s. 8-10; rkps K 47, s. 377-378; rkps K 49, s. 112-117.
- Protokoły ksiąg radzieckich (protocolla): rkps K 63, s. 61-62, 119-120; rkps K 64, s. 234-235; rkps K 77, s. 194; rkps K 83, s. 199-204; rkps K 101, s. 392-393; rkps K 110, s. 1315-1316.
- Księgi radzieckie z końca XVIII w.: rkps K 216, s. 158-162.
- Rewizje domów: rkps K 358, s. 144-147, 255, 275-277, 285-287, 677.
- Księgi ławnicze główne (indukty). Inskrypcje i sprawy sporne (inscriptions, controversiae): rkps K 380, s. 287-288; rkps K 381, s. 323, 420-421; rkps K 388, s. 305; rkps K 391, s. 87-93, 632, 939-940; rkps K 394, s. 361; rkps K 395, s. 1757; rkps K 397, s. 467-468.
- Protokoły ksiąg ławniczych (protocolla): rkps K 402, s. 47-49; rkps K 411, s. 270; rkps K 413, s. 23-25; rkps K 419, s. 508-509; rkps K 420,

- s. 91-92, 187-188; rkps K 421, s. 66-68, 71-73, 123-126; rkps K 422, s. 122; rkps K 423, s. 143-144.
- Bruliony ksiąg ławniczych (terminaria): rkps K 428, s. 252-253, 447-449; rkps K 429, s. 34-35; rkps K 432, s. 121; rkps K 433, s. 237-238, 241-242; rkps K 434, s. 19-21.
 - Testamenty (testamenta): rkps K 439, s. 94-96, 108-109, 294, 302-303; rkps K 440, s. 243-244, 250-251; rkps K 441, s. 280-281; rkps K 443, s. 434-435.
 - Inwentarze (inventaria): rkps K 445, s. 34-38; rkps K 447, s. 17-20; rkps K 448, s. 481-487.
 - Protokoły ksiąg wójtowskich (protocolla): rkps K 468, s. 78-81.
 - Księgi dochodów i wydatków (registra perceptorum et distributorum): rkps K 562, s. 269; rkps K 567, s. 297.
 - Rejestry poboru czopowego (registra exactionum ducillariae et braxaturae): rkps K 718-728.
 - Rejestry poboru szosu, podymnego, podwód (registra exactionum): rkps K 746, s. 545; rkps K 747, s. 13, 16-17; rkps K 748, s. 14-15, 17, 48; rkps K 750, s. 1; rkps K 751, s. 5; rkps K 752, s. 31; rkps K 753, s. 5, 13-14; rkps K 754, s. 7; rkps K 760, s. 3; rkps K 762, s. 16; rkps K 763, s. 16; rkps K 764, s. 12, 20; rkps K 765, s. 25, 30; rkps K 766, s. 16, 28; rkps K 767, s. 16, 30; rkps K 768, s. 16-17; rkps K 769, s. 7, 10-11; rkps K 770, s. 8, 14-15; rkps K 771, s. 5; rkps K 772, s. 24; rkps K 773, s. 13; rkps K 775, s. 4; rkps K 776, s. 22-23; rkps K 777, s. 8; rkps K 779, s. 8, 47, 71; rkps K 785, s. 11; rkps K 786, s. 11; rkps K 787, s. 15; rkps K 788, s. 18, 87; rkps K 795, s. 7.
 - Rejestry poboru pogłównego (registra exactionis capitalis): rkps K 808, s. 14; rkps K 809, s. 15-16.
 - Księgi i akta cechów kazimierskich (acta contuberniorum): rkps K 843.

Literatura (w tym źródła wydane drukiem)

- Acta scabinalia casimiriensia 1407-1427*, wyd. B. Wyrozumska, Kraków 1996, *Fontes Cracovienses*, 4.
- Bąkowski K., *Historia miasta Kazimierza pod Krakowem do XVI wieku*, [w:] Józefa Czecha *Kalendarz Krakowski na rok 1903*, Kraków 1903, s. 33-54.
- Bieniarzówna J., Małecki J.M., *Kraków w wiekach XVI-XVIII*, Kraków 1984, *Dzieje Krakowa*, 2.
- Bogdanowski J., *Problemy metodologiczne rewaloryzacji urbanistyczno-krajobrazowej miasta zabytkowego na przykładzie Kazimierza Krakowskiego*, Warszawa 1985, *Studia i Materiały – Pracownie Konserwacji Zabytków*.

Summary

The property at 30 Krakowska Street in Kazimierz, Kraków

*Revisiting historical issues and retracing
the development of the structures (from 16th to 18th century)*

The book presents the history of and construction changes to the house at 30 Krakowska Street within the boundaries of the city of Kazimierz, currently part of Kraków. The property at 30 Krakowska St. is located in a compound delineated by streets and a square dating back to the Middle Ages: Józefa (originally Sukiennicza, later Żydowska) Street from the north; Wolnica Square, part of the former Great Market Square in Kazimierz, from the south; Bożego Ciała Street from the east (previously an unnamed side street) and Krakowska Street from the west. It is a quadrilateral, irregular plot of land elongated along the east-west axis. It was separated out of the rear parts of the original plots adjacent to the market square, dating back to the time when the city area and its settlement plots were being staked out (initially from 1335). We believe that the separation of the aforementioned land as a self-contained property took place in the 15th century. Originally, it was a site for a house built mostly of wood, albeit with a stone back room and a cellar beneath. Towards the end of the 16th century and the early decades of the 17th century, when the property was owned by wealthy Kazimierz burghers, mainly Pukał and Cichoszowski

families, a house with a complete set of basements and a deep two-bay layout was built in lieu of the majority of the wooden house and older walls of the room and the cellar underneath were absorbed in the process. One might even say that the construction of boundary walls, which were built gradually, played a key role in the erection of the house; the wooden substance of smaller individual houses was preserved for a certain period of time. Ultimately, a two-level stone house emerged, topped with an attic concealing a butterfly roof. Construction practices were regulated by the provisions of the municipal by-laws on the construction and use of boundary walls, identical in terms of content to the Kraków municipal by-laws of 1367. The construction of the southern wall commenced as early as 1556. The northern boundary wall consisted of an old section in the rear bay (the basement and the room above it) and a new section in the front bay, the construction of which started ca. 1576. The wall reached the height of the first floor in the years 1581-1583; the second floor was built in 1597-1601. The attic and the butterfly roof behind it had been completed by 1629. Although the property was referred to as a house already in 1587. It was a two-bay building, with the front bay featuring a stone entrance hall and a vaulted room (cf. the Polish word "sklep") made of stone, and also a small, separated kitchen. The rear bay contained the old stone back room as well as a hallway leading to the courtyard, i.e. a passage with a wooden southern wall. Underneath the front bay there was a large basement; a second basement was located under a room in the rear bay; at that time, the third basement had not yet been built. The attic was partitioned with wooden walls. In the courtyard stood a group of wooden houses (bakery, kitchen, stables, outhouse).

A fully developed two-level house with the butterfly roof surrounded by the attic had definitely been completed by the early 1730s. However, it was not until 1684 that an exact description of the house and its courtyard facilities was drawn up. The main floor plan of the ground floor of the house was kept: the entrance hall, the vaulted chamber, the rear room (called "the lower room" and

the passage referred to as “the porch”. The house had a full set of basements: underneath the passage, there was a narrow basement built in 1600-1601. All basements were vaulted. Rooms separated by walls were located upstairs; in the front bay, above the entrance hall on the ground floor, there was a general access “hall” – the upper-floor “entrance hall”; next to it, a room above the vaulted chamber. The rear bay contained an “upper chamber” adjacent to a narrow “box room above the porch”. Both levels were connected by an indoor stairway leading from the basement to the attic. The building was similar to a house of medium width (10-11 m, the so-called *semicurial*), the layout of which was extremely common in Kraków and had been developed in the 14th and 15th century. Between 1604 and 1632, a stone building allocated for a malthouse and a brewery was built in the courtyard. Brewing activities at 30 Krakowska Street are dated to the years in which Cichoszowski owned the property. His predecessors, father and son from the Pukal family, made malt and beer in a different location. Interestingly, Jędrzej Pukal’s brewery was one of the most active brewing operations in the world. We learn about Cichoszowski’s business partly from a record of 1639, containing an inventory of movables and liabilities left after his death, including payments for beer made at 30 Krakowska Street.

The house deteriorated in the second half of the 17th and throughout the 18th century, with renovations carried out as and when necessary.

The house was rebuilt in today’s form in the 20th century. Currently, the building has four floors and a three-bay layout. Older parts of the walls and fragments of vaults are still extant in the basements. The old boundary walls are partly preserved up to the level slightly above the first floor.

The remainder of the book discusses the neighbouring properties, which, like 30 Krakowska St., were separated out from the back area of the original plots adjacent to the market square. These included: a house with current number 32, a smaller house next to it – originally an annexe to the corner plot bordering on

the market square – which today from a separate building at 34 Krakowska Street.

Keywords: Kazimierz, architectural research, 16th-18th century, tenement, brewing activities

Książka przedstawia historię i przemiany budowlane mieszczańskie kamienicy stojącej przy ul. Krakowskiej nr 30 – dawniej w obrębie miasta Kazimierz pod Krakowem, dziś w Krakowie. Kamienica reprezentowała typ bliski występującemu nagminnie w Krakowie i tamże ukształtowanemu w ciągu wieków XIV i XV domowi średniej szerokości („półkuryjnemu”), o głębokim rzucie.

Dom nazwano kamienicą już w roku 1587, a pierwszy znany nam jej opis powstał w roku 1589. Druga połowa wieku XVII i wiek XVIII to epoka upadku kamienicy, którą jednak reparowano w miarę potrzeb i możliwości. Dzisiejszą modernistyczną kamienicę zbudowano w początku wieku XX. W dalszej części książki omówiono problematykę realności sąsiednich, tak samo jak Krakowska 30 wydzielonych z zaplecza pierwotnych działek przyrynkowych. Były to: kamienica – dziś nr 32, a obok niej niewielka kamieniczka, pierwotnie oficyna narożnej działki przyrynkowej – dziś odrębny dom przy ul. Krakowskiej nr 34.

Monografia została przygotowana na podstawie badań podjętych w terenie oraz kwerendy archiwalnej w aktach miasta Kazimierza znajdujących się w Archiwum Narodowym w Krakowie. Należy podkreślić występujące w kazimierskich zapiskach źródłowych bogactwo szczegółów, z którego wynikała możliwość dokładnego datowania powstawania poszczególnych partii murów kamienicy.

Autorzy

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie

